

Nogle Markregnskaber og Driftsregnskaber fra Bøndergaarde paa Samsø 1902—15.

Af A. M. Frederiksen.

Det er en almindelig Kendsgerning, at dansk Landbrug i regnskabsmæssig Henseende ikke staar særlig højt. Der er meget Land at indvinde endnu, forinden Rentabilitetsforholdene fra Gaard til Gaard, fra Afgrøde til Afgrøde kan blive klarlagt fuldt ud og derved vise, hvilken Indflydelse Jordens Benyttelse og Brugenes Størrelse har paa Helhedsresultatet. — I de senere Aar har stedse flere og flere skænket Regnskabs-spørgsmaalet i Landbruget Interesse, og Driftsregnskaber har vundet Indpas mange Steder, hvor der før intet Regnskab fandtes. Dette, at Landmændene i større Tal søger at faa Klarhed over Omsætningen, den ydre saavel som den indre, kan kun betegnes som et Fremskridt, i Særdeleshed naar de ved Regnskabsføringen fundne Resultater i fuldt Maal bliver grundlæggende for Bedriften og vejledende for dennes Bruger. Samtidig indhentes der Oplysninger om, hvad Landbruget som Forretning kan indbringe; men i denne Forbindelse turde det dog være rigtigt at gøre opmærksom paa, at de Landmænd, hvis Bedrifter har leveret Materiale til de i det efterfølgende opstillede Regnskabsresultater afgjort ikke hører med til Standens daarligste Udøvere i faglig Henseende, af hvilken Grund

Regnskaberne som Helhed taget vil komme til at stille Landbrugets forretningsmæssige Udbytte i en noget gunstig Belysning. —

De Regnskaber, der i det følgende skal omtales, falder i 3 Hovedafsnit:

- I 1ste 3aarige Konkurrence mellem hele Markbrug 19^{02/05}
- II 2den — — — — — 19^{05/08}
- III Samsø Regnskabsforenings 5 første Driftsregnskaber 19^{10/15}

For hver af Konkurrencerne og for Regnskabsforeningen aarlig er der afgivet Beretninger, men der er ikke før søgt givet nogen samlet Omtale af Regnskabsføringen i disse 3 Perioder som Helhed. — Den første Konkurrence har daværende Inspektør paa Brattingborg, nuværende Forpagter af Vadstrup, *Thomsen*, som Formand for Bedømmelsesudvalget afgivet Beretning om. Beretningen om den 2den Konkurrence er udarbejdet af daværende Konsulent i Planteavl for Foreningen af jyske Landboforeninger, nuværende Forstander *Th. Madsen Mygdal*, Dalum Landbrugsskole. Om Regnskabsforeningens første Aar har daværende Konsulent *H. Thomsen*, Tranebjerg, udarbejdet Beretning. De fire følgende fra samme Forening har undertegnede afgivet.

Konkurrencen 1902—05.

Til Deltagelse i en Konkurrence mellem hele Markbrug indbød Samsø Landsforening sine Medlemmer i 1901, men som Betingelse for Deltagelse blev stillet, at Konkurrencens Varighed sattes til 3 Aar, samt at man var villig til at føre det af det nedsatte Bedømmelsesudvalg anviste Regnskab saaledes, at Rentabiliteten ved de forskellige Afgrøder ved Konkurrencens Slutning kunde gøres talmæssigt op. Konkurrencen paabegyndtet af 9, men kun 6 gennemførte den. —

Ved Markbrugets Indtægt gik man ud fra de almindelig anvendte Foder-Enheder i Kontrollfor-
eningerne, saaledes at man regnede: 1 Pd. Korn,
10 Pd. Runkel- eller Kaalroer, 12 Pd. Turnips,
2½ Pd. Hø eller 5 Pd. Halm lig med 1 F.-E.
For solgte Afgrøder regnede man hver 5 Øre for
1 F.-E.

Ved Markbrugets Udgift ansatte man følgende
Priser pr. Times Arbejde: 1 Hest 20 Øre, 1 Karl
15 Øre, 1 Daglejer 17 Øre, 1 Kvinde 15 Øre,
Ejeren 20 Øre.

1 Centner Staldgødning eller Ajle 20 Øre.

Ingen Udgifter til Redskaber eller Ma-
skiner.

Regnskaberne gennemførtes som nævnt paa 6 Gaarde,
og Hovedresultatet for hver af disse findes opført i
Tabel 1. Som Gennemsnit naaedes en Avl paa 4046
F.-E. pr. Td. Land, der ifølge den benyttede Pris pr.
Enhed — 5 Øre — repræsenterede en Indtægt paa
202 Kr.; de med Frembringelsen forbundne Drifts-
udgifter udgør gennemsnitlig 90 Kr., hvorefter Drifts-
overskuddet ligger ved 112 Kr. pr. Td. Land.

Tabel. 1. Gennemsnitsudbytte pr. Td. Land 1902—05.

Gaardens Nr.	Høstudbytte pr. Td. Land		Drifts- udgifter Kr.	Over- skud Kr.	Areal i Td. Land
	Foder- Enheder	Værdi i Kr.			
1a	4077	204	67	137	39
2a	3743	187	81	106	50
3	5198	260	132	128	50
4	3793	190	91	99	82
5	3602	180	76	104	47
6	3919	196	86	110	50
Genns.	4046	202	90	112	53

Højest i Nettoudbytte staar Gaarden 1a med følgende Udbytte i F.-E. pr. Td. Land og procentiske Benyttelse af Arealet:

61 pCt. med Korn	4037 F.-E.
12 — — Rodfrugt	5341 —
27 — — Kløver, Græs og Lucerne	3578 —

I Driftsoverskud naar den op paa 137 Kr. pr. Td. Land. Denne Gaards Jord er god, særdeles god, Gaarden ligger godt for sine Marker og Driftsudgifterne — delvis som Følge heraf — meget lave, kun 67 Kr.

Højest i Brutto staar Gaard Nr. 3 med den betydelige Gennemsnitsavl af 5200 F.-E. pr. Td. Land, men Driftsudgifterne er her ca. dobbelt saa store som paa førstnævnte Gaard og oppe paa 132. Benyttelse og Avl var følgende:

32 pCt. med Korn	4714 F.-E.
30 — — Roer	6961 —
22 — — Kløver, Græs og Lucerne .	3656 —
16 — — Kartofler og forsk. Frøavl.	5037 —

Gaardens Jord er lavt beliggende, for lavt til at kunne afvandes tilstrækkeligt alt sammen og til dels af let Beskaffenhed. Til Trods for de store Driftsudgifter naar Gaarden dog op paa et Nettoudbytte af 128 Kr. pr. Td. Land.

Disse to Gaarde, der i driftsmæssig Henseende danner Yderpunkterne, staar med den største Nettofortjeneste pr. Td. Land, og har opnaaet det gode Resultat ad hver sin Vej. Den førstnævnte med almindelig, maaske nærmest lille Besætning og med udstrakt Korndyrkning paa den gode Jord. Sidstnævnte har, hvad man kunde kalde, fuld Damp oppe, intensiv Drift og stor, meget stor Besætning (det maa dog bemærkes, at foruden de i denne Opgørelse værende 50 Td. Land havde Gaarden et Tilliggende af 23 Td. Land Strandgræsning). Driftsudgifterne er store, ikke mindst paa Grund af den store Mængde Staldgødning, Mark-

bruget har maattet betale Besætningen for, men ogsaa Udgifter til Heste- og Folkehold vejer ved et saa stærkt drevet Brug stærkt til.

Endnu skal nævnes Gaard Nr. 4 med overvejende god Jord. Avl og Benyttelse var:

53 pCt. med Korn.....	3847 F.-E.
12 — — Roer.....	4836 —
30 — — Kløver, Græs og Lucerne .	2579 —
5 — — Kartoffler og forsk. Frøavl.	7588 —

Denne Gaard viste et gennemsnitligt Nettoudbytte paa 99 Kr. pr. Td. Land, der staar som det laveste. Af særlig indtægtsgivende Afgrøder maa fremhæves Kartoffler og Frøavl, hvorimod Græs og Kornavl sammenlignet med de øvrige Gaarde ikke staar særligt højt. Men denne Gaards Roemark indtager forsaavidt en Særstilling, idet den kun opviser et Nettooverskud paa 5 Kr. pr. Td. Land. Der er tidligere blevet fremhævet om denne Roemark, at det var den lange Markvej, som i væsentlig Grad bidrog til at sætte Driftsudgifterne op til den Højde, de naaede, nemlig 237 Kr. pr. Td. Land. At Markvejens Længde ikke er uden Indflydelse paa Driftsudgifternes Størrelse, er rimeligt, men det er dog mere Misforholdet mellem Gødningstilførselen, eller Betalingen for

Tabel 2. Udbytte og Omkostninger i Gennemsnit pr. Td. Land 1902—05.

	Avlens Størrelse og Værdi		Driftsudgifter i Kr.		Overskud Kr.	Forholdstal for Gødning	Procentisk Benyttelse
	Foder-Enheder	Kr.	Ialt	heraf til Staldgød.			
Korn	4022	201	75	18	126	21	51
Roer	5644	282	192	88	90	100	16
Græs	2845	142	40	22	102	25	27
Kartofler ...	5428	271	169	49	102	56	6

modtagen Gødning og Avlens Størrelse, som er Skyld i det rent ud slette og for Brugeren »ruinerende« Forhold, som Roemarken opviser. Men om dette Forhold mere siden. — I Tabel 2 er Gennemsnitstallene for de forskellige Afgrøder samlet saaledes, at Kornmarker af alle Slags findes under et og med en Avl paa 4022 F.-E. pr. Td. Land. Roemarkerne af forskellige Slags møder med 5644 F.-E., en Produktion, som i Forhold til Omkostningerne ikke er stor. I Kløver- og Græsmarken, hvor ogsaa ganske lidt Lucerne findes, avles der 2845 F.-E. Betalingen for Afgrøden er alle Steder for de 3 Hovedafgrøder Korn, Roer og Græs Femøren pr. F.-E., saa at den Indtægt, de giver, staar i et ensartet Forhold til Avlens Størrelse. Hvad Udgifterne angaar, saa har Afgrøderne med Hensyn til Arbejdskraften ikke forurettet hinanden stort, idet en Afgrøde har modtaget Marken fra det Tidspunkt, den foregaaende var fjærnet; men ved Staldgødningens Betaling er det ikke afgjort, at man har truffet den rette Fordeling mellem Afgrøderne, hvilket man heller ikke dengang saa afgjort vilde fastholde. Det var et vanskeligt Spørgsmaal, hvorfor Ordføreren ved Beretningens Fremlæggelse ogsaa siger: »Udgiften til Staldgødning og Ajle er vel nok for mange den værste Anstødssten i Regnskabet, men da Gødningen er en af Grundpillerne i ethvert Landbrug og Gødningskraften den væsentligste Værdimaaler for Gaarden, har vi ment det absolut rigtigt at have den med, men har sat den til en saa lav Værdi, at den sikkert vil finde flere Købere end Sælgere.« — Hver Afgrøde betalte fuldt ud al den Gødning, der er udført til den baade af Staldgødning, Ajle og Kunstgødning.

Da Roerne er store Forbrugere af Gødning, bliver Udgiften for den tilførte Gødning — hvis Virkning strækker sig ud over dette ene Aar — forholdsvis meget stor, og sammenlignet med Kornet, der i udstrakt

Grad som efterfølgende Afgrøde nyder godt af Stads go-Kunstgødningen, der er givet til Roerne, er disse-Gødningsudgift meget stor. Naar 1 Td. Land med Roer betaler 100, giver Kærne kun 21, — Græs endog mere end Kornet, nemlig 25, og Kartofler 56 for den tilførte Gødning. Kornet er her i særlig Grad favoril sereret paa Roernes Bekostning. Og da netop Gødningsudgiften vejer saa stærkt til paa Roemarkerne. har dette Forhold overordentlig stor Betydning for den rigtige Vurdering af Roe- og Kærneemarkernes indbyrdes Forhold, saavel med Hensyn til Overskud pr. Td. Land som Produktionspris pr. F.-E. Med Hensyn til denne sidste siger den, løsrevet fra Arealenheden, ikke stort om Rentabiliteten, men skal dog anføres her.

1 F.-E. i Kornmarkerne produceret for	1.88 Øre
1 — i Roemarkerne — —	3.40 —
1 — i Græs, Kløver og Lucerne produceret for 1.41 —	

I Gennemsnit for de 3 Aar og i Gennemsnit for alle Gaarde er der forbrugt af Staldgødning for 32 Kr. pr. Td. Land og af Kunstgødning 15 Pd. Chilisalpeter og 42 Pd. 18 % Superfosfat til en Værdi af ca. 3 Kr., altsaa ialt for 35 Kr. pr. Td. Land. Yderpunkterne i Staldgødningsproduktionen repræsenteres af Gaard Nr. 3 med 211 Ctn. Staldgødning og 105 Ctn. Ajle lig en Værdi af 63 Kr., og Gaard Nr. 2a med 80 Ctn. Staldgødning og 37 Ctn. Ajle til Værdi Kr. 23.5, alt pr. Td. Land. I Kunstgødningsanvendelse er Nr. 3 lidt under, Nr. 2a lidt over Gennemsnittet. — Med et rundt Tal udgør Udgiften til Gødning for samtlige 6 Gaarde 40 % af den samlede Driftsudgift og for de to ovenanførte Gaarde henholdsvis 50 og 35 %.

Som en delvis Følge af denne Fordelingsmaade med Hensyn til Afgrødernes Betaling for Gødnings-tilførselen, men ogsaa begrundet i en for lille Avl af Roer pr. Td. Land, sluttede den første Konkurrence med en udpræget Sejr for Korndyrkningen, idet

Kornet som Gennemsnitsafgrøde for alle Gaarde opviste det største Overskud pr. Td. Land og en stærk kornproducerende Gaard, Nr. 1, gav sin Bruger den største Nettofortjeneste.

Konkurrencen 1905—08.

Som en umiddelbar Fortsættelse af den i det foregaende omtalte Konkurrence paabegyndtes denne Konkurrence den 1. April 1905 med 8 deltagende Gaarde. Vægten blev som med den foregaaende lagt paa Regnskabsføringen over Markbruget, og ved Pengeopgørelsen lagde man følgende Tal til Grund:

Markbrugets Indtægter: 1 Ctn. Roer 50 Øre, 1 Ctn. Kartofler 1.50 Kr., 1 Græsdag à 12 F.-E. 60 Øre, 1 Pd. Hø 2 Øre, 1 Pd. Korn 5 Øre + Overpris ved Salg. 1 Pd. Halm $\frac{2}{3}$ Øre, rene Ærter 6 Øre. — Til Grund for Markregnskabernes Aarsoversigter lægges Udbyttetal, der fremkommer ved Tælling af Læs, Tønder m. m. i Forbindelse med Prøvevejning og Skøn over Vægt. Halm-mængden godskrives i Marken med følgende Mængde i Ctn. pr. Td. Land: Vintersæd 40, Havre 35, Byg 30, Blandsæd med Bælgsæd 35—45.

Markbrugets Udgifter: 1 Hest 20 Øre, 1 Karl 15 Øre, 1 Daglejer 17 Øre, 1 Kvinde 15 Øre, 1 Barn 10 Øre, Ejeren 20 Øre, alt pr. Time.

1 Ctn. Strandgødning 30 Øre — 20 Øre til den modtagende Afgrøde, 10 til den efterfølgende.

1 Ctn. Ajle 30 Øre.

(Af væsentlige Forandringer i Arbejdsplanen for 1902—05 er nærmest kun Betalingen for Staldgødning og Ajle).

Af Deltagerne i Konkurrencen var 5 ogsaa med i den første — de har samme Nr. her som i første Konkurrence — men nogle af dem har faaet mere Jord,

og for Nr. 3 er Strandgræsarealet paa 23 Td. Land, som ikke var med i foregaaende, delvis med i denne Periode.

Hovedresultatet af Konkurrencen for de enkelte Gaarde ses i hosstaaende Tabel 3, der viser en Gennemsnitsavl, ca. 300 F.-E. mindre end for 19^{02/05}, nemlig 3782 F.-E. Nedgangen i Produktionen hidrører baade fra de nye Deltagere og fra at 3 af de gamle ikke har saa stor en Avl som 19^{02/05}; da Driftsudgifterne vel nærmest paa Grund af den større Betaling for Staldgødning er gaaet op med 6 Kr. og udgør pr. Td. Land 96 Kr., og Høstudbyttets Værdi gaaet ned med 10 Kr., bliver Nettoudbyttet 12 mindre end i den foregaaende Konkurrence og paa 96 Kr. pr. Td. Land. Den stærkt kornproducerende Gaard fra forrige Konkurrence er ikke med i denne, og ingen af de nye tilkommende Deltagere i Konkurrencen kan med Hensyn til god Kornavl staa Maal med den. Nr. 3, den stærkt intensivt drevne Gaard naar op til ca. 5000 F.-E. og et Driftsoverskud paa 133 Kr. pr. Td. Land. Driftsudgifterne er her, som i foregaaende Periode og i Sammenligning med de øvrige, store, paa 129 Kr. pr. Td. Land. Fra

Tabel 3. Gennemsnitsudbytte pr. Td. Land 1905—08.

	Høstudbyttet pr. Td. Land		Drifts- udgifter	Over- skud	Areal i Td. Land
	Foder- Enheder	Værdi i Kr.			
1 b	3580	175	96	79	21.5
2 a	3645	181	97	84	52
2 b	3263	167	92	75	30
3	5060	262	129	133	87
4	3929	206	111	95	84
5	4052	206	94	112	47
6	3657	187	84	103	58
11	3067	152	68	84	43
Genns.	3782	192	96	96	53

denne Gaards Produktion i F.-E. paa 5000 og til den nærmeststaaende er der et Spring paa 1000 F.-E. pr. Td. Land, og atter 1000 F.-E. nede, ved 3000, ligger den Gaard, som har den mindste Avl. For disse to Gaarde, den højst og den lavest producerende, er Avl og Benyttelse følgende:

Gaard Nr. 3:		Overskud: Kr.			
39 %	med Korn	4560	F.-E. pr. Td. Land	104	
29 —	— Roer	7680	— — —	168	
24 —	— Kløver, Græs og Lucerne	3472	— — —	103	
8 —	— Kartoffler	5375	— — —	196	

Gaard Nr. 11:		Overskud: Kr.			
50 %	med Korn	3350	F.-E. pr. Td. Land	95	
17 —	— Roer	4160	— — —	87	
33 —	— Kløver og Græs	1980	— — —	73	

Driftsoverskuddet for Nr. 3 133 Kr. og for Nr. 11 84 Kr. pr. Td. Land. Den sidste er en Gaard med god Jord, i almindelig, ikke stærk Drift og godt beliggende for sin Mark. Driftsudgifterne er meget smaa.

I Tabel 4 er givet en Oversigt over Gennemsnitsavl, Indtægter og Udgifter. Oversigtstabellen viser, at de 3 Afgrøder: Korn, Roer og Græs giver et tilnærmelsesvis lige stort Overskud pr. Td. Land, idet de møder med henholdsvis 97—99 og 91 Kr. pr. Td. Land. For Kornmarkernes Vedkommende gaar Overskudstallet fra 53 Kr. til 130 (Bælgsædsblanding), de rene Kornmarker fra 70 til 120 Kr., for Roemarkerne fra 37 til 168 og for Græsmarkerne fra 73 til 103.

Af de to ovenfor anførte Gaarde, Nr. 3 og 11, bag hvis Tal for Avlen i F.-E. Overskudstallet for de enkelte Afgrøder er anbragt, vil man se, at Fordelene ved Roedyrkningen ikke er til Stede, naar Avlen kun er 400 Ctn. pr. Td. Land, den kommer først ved en noget større Avl og er afgjort til Stede, naar Udbyttetallet er bragt op til 7—800 Ctn. I saa Tilfælde kan selv gode Kornmarker ikke staa Maal med Roemarkerne. At det

i Roemarken er af større Betydning med stor Avl end med smaa Driftsudgifter viser følgende:

3	Roemarken:	8280	F.-E.	pr.	Td.	Land	224	Kr.	i	Driftsudg.	190	Kr.	
													i Overskud
3	do.	:	3560	—	—	—	133	—	i	Driftsudg.	44	Kr.	
													i Overskud

I egentligste Forstand kan Driftsudgifterne ikke blive smaa i en Roemark, og derfor maa der være en nogenlunde stor Avl forinden det rette Forhold opnaas, idet meget væsentlige Driftsudgifter som Arbejdsudgifter o. l. ikke forandrer sig i synderlig høj Grad, enten Avlen er stor eller lille. —

Med Hensyn til Produktionspris pr. F.-E. naaede man i Gennemsnit til følgende Tal:

1	F.-E.	i	Kornmarkerne	produceret	for		2.40	Ore
1	—	i	Roemarkerne	—	—		3.30	—
1	—	i	Græs og Kløveren	—	—		1.50	—

Men ogsaa den vekslede stærkt fra Gaard til Gaard, fra Afgrøde til Afgrøde.

Hvad dernæst en **Sammenligning** mellem de opnaaede Resultater i denne Konkurrence og i den foregaaende angaar, maa det bringes i Erindring, at Staldgødning og Ajle er betalt af Afgrøderne efter en noget anden Maalestok i Perioden 19⁰⁵/₀₈ end i 19⁰²/₀₅, idet

Tabel 4. Udbytte og Omkostninger i Gennemsnit pr. Td. Land 1905—08.

	Avlens Størrelse og Værdi		Driftsudgifter i Kr.					Overskud	Forholdstal for Gødning	Procentisk Benyttelse
	Foder-Enheder	Kr.	Ar-bejde	Gød-ning	Saa-sæd	Ialt				
Korn	3713	185	40	37	11	88	97		40	52
Roer	5765	288	91	91	7	199	99		100	18
Græs	2621	131	10	22	8	40	91		24	26
Kartofler ...	4583	305	90	61	37	188	117		65	4

Betalingen i første Konkurrence var 20 Øre pr. Ctn. af Staldgødning og Ajle af den Afgrøde, som direkte modtog Gødningen, I 19^{05/08} forhøjede man denne Betaling med 10 Øre pr. Ctn. baade for Staldgødning og Ajle, men 10 Øre for Staldgødning gik over til den næstfølgende Afgrøde som Eftervirkning.

I Gennemsnit for 19^{05/08} betalte Afgrøderne for Gødning, Kr.:

	Roer	Korn	Græs
Staldgødning, direkte ($\frac{2}{3}$).....	71	8	—
do. , Eftervirkning ($\frac{1}{3}$).....		19	1
Ajle	15	4	21
Kunstgødning	5	6	—
Ialt... Kr.	91	37	22

At denne Merbetaling for Staldgødningen i særlig Grad er faldet paa Kornmarkerne ses af følgende:

	Roer	Korn	Græs	Kartofler
Forholdstal } 19 ^{02/05}	100	21	25	56
for Gødning } 19 ^{05/08}	100	40	24	65

For at opnaa det rette Sammenligningsgrundlag kan man fjerne Staldgødningens Merbetaling i 19^{05/08} og derved opnaa en ensartet Betaling pr. Enhed og til de forskellige Afgrøder i de to Perioder. Ved en saadan Reduktion bliver Betalingen for Gødningen til de 3 Hovedafgrøder saaledes:

	Oprindelig Betaling	Reduceret Betaling
Roer.....	91 Kr.	86 Kr.
Korn	37 —	16 —
Græs og Kløver.....	22 —	10.5 —

Denne Reduktion af Betalingen for Staldgødning over en tilsvarende Forhøjelse af Nettoudbyttet pr. Td. Land, der med den oprindelige Betaling for Staldgødning var omtrent ens for Roer, Korn og Græs. Til Sammenligning mellem de to Perioder 19^{02/05} og 19^{05/08} kan med Hensyn til Overskud pr. Td. Land for de ovennævnte 3 Hovedafgrøder opstilles følgende Tal:

Overskud pr. Td. Land	19 ⁰⁵ /08	19 ⁰² /05	
	I	II	
	Opr. Betaling for Gødning	Red. Betaling for Gødning	
Korn.....	97	118	126
Roer.....	99	104	90
Græs.....	91	101.5	102

Naar der altsaa i Regnskabet for 19⁰⁵/08 lægges samme Betalingsgrundlag for Gødningen, bliver der saaledes god Overensstemmelse mellem de to Perioders Nettoudbytte for de forskellige Afgrøder i Kr. pr. Td. Land, hvilket ovenstaaende Oversigt II for 19⁰⁵/08 og 19⁰²/05 Tallene viser. — Et andet Spørgsmaal er, om Sol og Vind over for de to Afgrøder, Korn og Roer er delt mere lige ved Gødningsbetalingen, som den anvendes ved første Regnskabsperiode, eller om Retfærdigheden er sket mest Fyldest i Regnskaberne for 19⁰⁵/08. At dette sidste er Tilfældet, maa sandsynligvis besvares med et absolut Ja.

Kornmarkernes økonomiske Overlegenhed sammenlignet med Roemarkerne staar og falder med, i hvor stor Udstrækning Kornet skal betale for den til Roerne udførte Gødning, for den af Roerne efterladte Plantenæringsmængde — bl. a. Toppen — og den af Roerne skabte gode Tilstand af Jorden, samt tillige af en ikke for lille Avl i Roemarken. I den sidste — Roemarken — naas vanskeligt Højdepunktet for Avlens Størrelse, hvorimod dette langt lettere naas for Kornmarkerne, og kan vel i al Almindelighed siges at være naaet i de Brug, hvor Roearvlen er af en anseelig Størrelse.

Samsø Regnskabsforening 1910—15.

Efter at de i det foregaaende omtalte to Konkurrencer var sluttede i 1908, øgedes hos en Del Landmænd Lysten til fortsat Regnskabsføring over deres Bedrift, men der gik dog to Aar, inden man kom saa vidt, at en Fortsættelse blev paabegyndt. Ved Fortsættelsen vilde man ikke blot have Markbruget draget ind under regnskabsmæssig Kontrol, men ogsaa Husdyrbruget, saaledes at man fik et fuldstændigt Driftsregnskab til Belysning af den samlede Bedrifts økonomiske Stilling, hvorved man helt undgik at forudsætte, at Besætningen var i Stand til at kunne betale 1 F.-E. med den i Markkonkurrencen fastsatte Pris af 5 Øre. Thi hermed stod og faldt jo i Virkeligheden de ved Markregnskaberne fundne Tal for Overskuddet pr. Td. Land. —

Den 1. April 1910 paabegyndte Samsø Regnskabsforening sit Regnskabsarbejde som en udvidet Kontrolforening, idet den antagne Regnskabsassistent, Landbrugskandidat *H. Thomsen*, det første halve Aar kom rundt til Medlemmerne to Gange om Maaneden og besøgede baade Gerberering og den samlede Regnskabsføring. Men derefter gik *Thomsen* ind som Konsulent for Samsø Landboforening og Regnskabsarbejdet blev delt saaledes, at Kontrolassistenten besøgede Regnskabsføringen over Besætningen, medens Konsulenten besøgede Resten af Arbejdet ud over det, Gaardens Ejer eller Bruger maatte sørge for ved de daglige Noteringer. Siden er Regnskabsføringen gaaet efter denne Plan. —

Ved Regnskabsføringen bruges følgende Bøger:

1. Pengeregnskabsbog,
2. Besætningsregnskabsbog,
3. Arbejdsregnskabsbog,

af hvilke Bøger, i Forbindelse med Status som Begyndelse og Slutning udarbejdes:

4. Aarsregnskabet,

der er ført som dobbelt Bogholderi og paa den Maade, at Kvægbrugets Regnskab udsalderes, hvorved dettes mer eller mindre gode Betalingsevne viser sig ved høj eller lav Pris pr. modtaget Grovfoder-Enhed (Gr. F.-E.).

Men forinden Kvægbrugets Regnskab omtales, skal Opmærksomheden fæstes ved:

Hesteholdet. — Paa en enkelt Undtagelse nær, Nr. 4, udsalderes ogsaa Hestenes Regnskab, hvorved hele Hesteholdets Udgift, med Fradrag af Indtægter og Statusforøgelse, er lagt paa det Arbejde, Hestene har udført for Besætning og for Markbrug, eventuelt andet Arbejde. Hestenes Arbejde bogføres i Timer, ikke i Dage, og Besætning og Markbrug belastes med en Arbejdspris pr. udført Hestearbejdstime, hvis Størrelse er afhængig af 1. Udgiften ved Hesteholdet, 2. Mange eller faa Arbejdstimer i Aarets Løb. Som Følge af sidst anførte Punkt kan der ikke i Prisen pr. Hestearbejdstime aflæses noget om dyrt eller billigt Hestehold. To Gaarde med samme Udgift pr. Td. Land til Hestehold kan godt af nævnte Grund møde med højst forskellig Pris pr. Hestearbejdstime. Grunden hertil er bl. a. forskellig Behandling af Jorden, dels mer eller mindre grundig, dels dog ogsaa forskelligt Driftssystem, som f. Eks. Korn i større Udstrækning i Modsætning til udstrakt Roe- og Kartoffelavl, der medfører stærk Brug af Hestene og gør, at de ikke staar saa meget paa Stald.

Timeprisen pr. Hestearbejdstime var i Øre:

	I Gennemsn.	Højeste	Laveste	Hestene brugt i Timer
19 ¹⁰ / ₁₁	23.1	32.0	15.0	1509
19 ¹¹ / ₁₂	20.2	32.5	7.1	1560
19 ¹² / ₁₃	26.1	38.7	19.0	1556
19 ¹³ / ₁₄	22.8	30.0	16.4	1472
19 ¹⁴ / ₁₅	25.	30.0	25.0	1530

Herefter ligger Gennemsnitsprisen pr. Hestearbejds-time ved $23\frac{1}{2}$ Øre for disse 5 Aar. — Paa omstaaende Tabel 5 vil man i første Kolonne kunne se den gennemsnitlige Udgift i Kr. pr. Td. Land for Hesteholdet i disse 5 Aar, for hver Gaard og i Gennemsnit for alle de 16 Gaarde. $27\frac{1}{2}$ Kr. er Middeltallet for Hestearbejdet pr. Td. Land, 15 Kr. er det laveste, for Gaard Nr. 3, en Gaard med udpræget stort Ung-Hestehold. Derefter følger Nr. 13 med 22 Kr., og højst op naar Nr. 9 og 10, hver med 35 Kr. pr. Td. Land, to Gaarde med ret stor Kartoffelavl. —

Hesteholdet har hvert Aar betalt det modtagne Korn med almindelig Handelspris, indkøbt med Indkøbspris og alle Gr. F.-E. med 5 Øre, foruden at de selvfølgelig er bleven belastet med Udgift til Beslag, Forsikring, Dyr læge m. fl. Udgifter. — Angaaende Fodring m. m. henvises til Tabel 8, i hvilken der er givet en Oversigt.

Folkeholdet. Ved Betalingen af Haandkraften lægges de ifølge Kasseregnskabet udbetalte Lønninger og Dag-løn til Grund for Timebetalingen. I Kostpenge er Folkeholdet belastet med 75 Øre i $19^{10/13}$, 85 Øre i $19^{13/14}$ og 1 Kr. i $19^{14/15}$.

Timeprisen for Haandkraften var i Øre:

$19^{10/11}$ 17.5 Øre — $19^{11/12}$ 18.9 Øre — $19^{12/13}$ 19.1 Øre
 $19^{13/14}$ 22 Øre — $19^{14/15}$ 26.0 Øre.

Prisen paa Haandarbejdet har altsaa en afgjort og stærk Tendens til Stigning. Stigningen er baade en Følge af højere Kostpenge og af højere Pengeløn. Timeprisen er her en bedre Maaler for Udgiften, end hvor Talen drejer sig om Hesteholdet. —

I Tabel 5's anden Kolonne vil man se Gennemsnitsudgiften pr. Td. Land for Bedriften som Helhed for disse 5 Aar til Folkeholdet. For de største af disse Gaarde, ca. 100 Td. Land, er Udgiften omkring ved 50 Kr., for enkelte af de mellemstore, 50—60 Td. Land,

er den heller ikke højere, andre af disse gaar højt op i 60'erne og højst naar Nr. 16, der er paa 14 Td. Land med 75 Kr. pr. Td. Land. Men her udgør Ejeren Løn for udført Arbejde en stor Del af Udgiften.

Materiellet — Redskaber og Maskiner. I de første 3 Aar blev Bedriften paalignet 10 % af Materiellets Værdi, dels som Vedligeholdelsesvederlag og dels til Amortisering. Da dette Beløb skønnedes at være for lille paa Gaarde, hvor mange og dyre Maskiner anvendtes, forhøjedes Beløbet til 15 % for de fleste af Gaardene. Dette Beløb, sammen med elektrisk Lys, anvendt i Bedriftens Tjeneste og elektrisk Kraft, er fordelt med et lige stort Beløb pr. udført Arbejdstime af Heste- og Haandkraft ved den samlede Bedrift, altsaa baade Besætning og Markbrug. Det af den samlede Bedrift erlagde Beløb for Brugen af Maskiner og Redskaber vil man af Tabel 5's tredie Kolonne se udgør i Gennemsnit 11 Kr. pr. Td. Land, vekslende fra 6 til 22 Kr.

Staldgødning, Ajle og Kunstgødning. Besætningen godskrives Staldgødningen med følgende Beløb for Køer og Ungkvæg.

1½	Øre	pr.	opfodret	F.-E.	Oliekager
1	—	-	—	—	Korn, Roer, Hø og Halm
1½	—	-	—	—	Græs og Grønt.

De første Aar dog kun med 1½ Øre for 1 F.-E. Roer og intet for Græs F.-E.

Heste og Svin:
1½ Øre pr. opfodret F.-E.

Derefter belastedes Markernes Konto de første 3 Aar med Beløbet for Gødningen saaledes, at 1 F.-E. i Korn-, Roe- og Kartoffelmarken samt Høfoderenheder i Græsmarken stod lige med Hensyn til at bære Gødningsudgiften. I de to sidste Aar er det forandret dertil, at Græsmarken pr. F.-E. af alle Slags bærer

Tabel 5. Heste- og Folkehold m. m. 19¹⁰/₁₅.

Gaardens Nr	Gennemsnitsudgift i Kr. pr. Td. Land til				
	Heste- holdet	Folke- holdet	Red- skaber og Maskiner	Stald- gødning	Kunst- gødning
1.....	27.5	46	7	22	4.0
2.....	31.5	51	11	35	14.5
3.....	15.0	49	10	31.0	14.0
4.....	29	49.5	13	27.5	15.0
5.....	24	57	17.5	33	8.0
6.....	31	60	15.5	28	12.5
7.....	25	45	9	25.5	8.0
8.....	24	67	12	27	12.0
9.....	35	62.5	11	31	27.0
10.....	35	69	10	29.5	11.5
11.....	30	57.5	8.5	22	2.5
12.....	30	54	8	26.5	7.0
13.....	22	67.5	9	37	2.0
14.....	31.5	70	22	30	9.0
15.....	26	67	6	20	13.0
16.....	28	75	9	32	1.5
Genns.	27.5	59.0	11.0	28.5	10.0

halvt saa stort et Beløb som 1 F.-E. i Roe-, Korn- og Kartoffelmarken; 1 F.-E. i de tre sidstnævnte Marker bærer fremdeles lige stort Beløb. — I denne Fordeling indgaar saavel Staldgødning som Kunstgødning.

I Tabel 5's sidste Kolonner vil man se den enkelte Gaards gennemsnitlige Udgift pr. Td. Land til saavel Staldgødning som Kunstgødning, Markens Udgift til Staldgødning er ikke saa lidt forskellig fra Gaard til Gaard, veksler fra 20 til 37 Kr. Td. Land og er i Gennemsnit 28.5 Kr. Markens Udgift til Staldgødning staar i et nogenlunde fast Forhold til Besættningens Størrelse pr. Arealenhed, idet Fodringen af Besætningerne ikke har frembudt saa store Svingninger i de forløbne Aar, at det har faaet nævneværdig Ind-

flydelse paa Gødningsbeløbet pr. Ko. Dette gælder dog kun Gaarde, som har været med i samtlige 5 Aar, fordi Gødningsberegningen ikke har været ganske ens i alle Aar. — Forbruget af Kunstgødning veksler betydelig mere end Staldgødningsforbruget. Det mindste Forbrug er paa 1.5 Kr. pr. Td. Land, et Beløb for hvilket der ikke faas megen Kunstgødning. Det største Forbrug er helt oppe paa 27 Kr.; paa en Gaard, hvor Staldgødningsforbruget ogsaa er over Middel, hvorved denne Gaards samlede Gødningsforbrug naar op til 58 Kr. pr. Td. Land, noget over dobbelt saa meget, som den bruger, der har mindst Forbrug, dette er nemlig paa 22 Kr. for Staldgødning og 2.5 Kr. for Kunstgødning, ialt 24.5 Kr. pr. Td. Land.

Malkekvæget, Ungkvæget og Tyre.

Som foran bemærket udviser Kvægbrugets Konti i Regnskabet hverken Over- eller Underskud, men Rentabiliteten aflæses for hver af Kvægbrugets to Konti:

1. Malkekvæget,
2. Ungkvæget og Tyre

i den af hver betalte Pris for 1 Grovfoderenhed, hvilken Pris saa igen er bestemmende for Markbrugets, i særlig Grad dettes Foderafgrøders økonomiske Slutningsresultat.

Da der ikke ved denne Lejlighed skal gaas dybere ind paa Kvægbrugets Regnskab og dets indre økonomiske Forhold, skal det straks bemærkes, at det samlede Kvægbrug ifølge ovenstaaende Bemærkninger betragtes som Købmænd til Markens Foderafgrøder, og at disse Købmænd skal give en saa høj Pris for hver Enhed, de modtager, som vel muligt. — Men forinden Beløbet til det hjemmeavlede Grovfoder fremkommer, maa Kvægbruget i sit Regnskab betale Malkning og Pasning, Forsikring, Dyrlæge, Kraftfoderet med Indkøbspris o. a. Udgifter. Som Indtægter har Kvægbruget: Salg af Kvæg, Salg af sød Mælk, Salg af sk. Mælk til 1 Øre pr. Pd. og Betalingen for den produce-

rede Gødning. Særlig førstnævnte Indtægtskilde, Salget af Udsætterkøer, Fedekøer, Tyre, Kvier og Kalve, kan veksle stærkt fra Gaard til Gaard og fra Aar til andet og har særlig i Regnskabsaaret 19^{14/15} været af større Betydning næsten overalt. — Af Udgifterne er det Pasningen og det indkøbte Kraftfoder, der er Hovedudgiftsposterne. —

Af hosstaaende Tabel 6, som viser en Oversigt over Kvægbruget, vil man se, hvad Malkekvæget for sig og Ungkvæg og Tyre for sig i disse 5 Aar har kunnet betale for en Grovfoderenhed i Gennemsnit og for hvert Aar. For Malkekøerne viser de 4 første Aar en Betaling af over 5 Øre pr. Enhed. Denne Betaling gaar det 5te Aar ned under 5 Øre, ned til 4.64 Øre, nærmest som Følge af de høje Oliekagepriser. For alle Aarene er der Besætninger, der giver en Pris, som ligger langt under 5-Øren, og andre Besætninger, der betaler langt mere for en F.-E. end 5 Øre. Ydergrænserne er i saa Henseende henholdsvis 3.40 og 8.06 Øre.

Ungkvæget og Tyre har kun kunnet klare sig med

Tabel 6. Betalingen af Grovfoderet. 19^{10/15}.

	Malkekvæget			Ungkvæg og Tyre		
	Betaling pr. F.-E. Øre			Betaling pr. F.-E. Øre		
	Laveste	Højeste	Genns.	Laveste	Højeste	Genns.
19 ^{10/11}	4.10	6.05	5.16	1.62	5.74	3.33
19 ^{11/12}	4.00	7.70	5.90	0.70	7.63	3.89
19 ^{12/13}	3.40	6.10	5.23	2.52	5.67	4.08
19 ^{13/14}	3.48	8.06	5.66	3.01	7.70	4.45
19 ^{14/15}	3.47	6.00	4.64	3.88	5.80	4.74
Genns.			5.32			4.10

Hensyn til Grovfoderbetalingen i det sidste Aar, nemlig 19^{14/15}, i hvis sidste halve Aar Prisen var meget høj paa baade Spædkalve og andre Slagtervarer fra denne Del af Kvægbruget. Gennemsnitsbetalingen er 4.10 Øre pr. Gr. F.-E., men forøvrigt veksler Enhedsbetalingen lige fra 0.70 til 7.70 Øre. Ungkvæget har dog i disse Aar modtaget en lovlig ringe Betaling af Malkekvæget for Kælvkvierne, der med Undtagelse af 19^{14/15} er overgaaet til Malkekvæget for 200 Kr. pr. Stk. Ungkvæget har dog saa til Gengæld heller ikke betalt Malkekøerne med mere end 10 Kr. for hver Spædkalv.

Med de ovenfor anførte Gennemsnitstal, 5.32 Øre for Malkekvæget og 4.10 Øre for Ungkvæget som Betaling for 1 Grovfoderenhed, bliver Gennemsnitsbetalingen for alt det anvendte Grovfoder til det samlede Kvægbrug 5.15 Øre, idet Malkekvæget har fortæret lidt over 80% og Ungkvæget og Tyre knap 20%. —

Svineholdet. Da Svineholdet ikke i samme Grad som Kvægholdet er Aftager af Fodermarkernes Raa-produkter, er Svinenes Regnskab ikke som Kvægets udsalderet, men møder med et Over- eller Underskud, alt eftersom Produktionen og dens Vilkaar har været gode eller daarlige. Svinene har stedse betalt det modtagne Kornfoder med Handelspris, har det været indkøbt, da med Indkøbspris, Mælken har Svinene modtaget fra Malkekøerne for 1 Øre pr. Pot, og Grovfoderet er betalt med 5 Øre pr. Enhed. Pasning m. m. er ogsaa betalt af Svinene. Gødningen, Salg og Hjemme-forbrug af Svin er de eneste Indtægtskilder.

I omstaaende Tabel 7 er hver enkelt Gaards Over- eller Underskud ved Svineholdet opført med hvert Aar for sig. Uheld og andre Aarsager af lokal Natur spiller i enkelte Tilfælde ind, men i Hovedsagen afgiver det aarlige og gennemsnitlige Overskud pr. Td. Land et godt Billede af Rentabiliteten ved Svineholdet fra Aar til andet. Produktionens Størrelse er nemlig paa samme

Tabel 7. Svineholdet. 19¹⁰/₁₅.

	Svineholdets Overskud i Kr. pr. Td. Land					
	19 ¹⁰ / ₁₁	19 ¹¹ / ₁₂	19 ¹² / ₁₃	19 ¹³ / ₁₄	19 ¹⁴ / ₁₅	Genns. 19 ¹⁰ / ₁₅
1	4.0	3.0	÷ 2.0	20.5	3.5	6.
2	22.5	15.0	9.5	1.0	20.0	13.5
3	15.0	÷ 8.5	16.5	—	—	8.
4	13.5	2.	23.5	44.	5.5	17.5
5	34.5	15.0	18.0	60.	÷ 4.0	24.5
6	—	—	22.	13.5	—	18.
7	—	—	—	—	3.0	3.
8	—	—	—	5.0	1.0	3.
9	15.5	8.0	11.6	2.0	0.5	7.5
10	—	÷ 8.0	19.0	55.0	26.5	23.0
11	7.0	7.0	—	—	—	7.0
12	0.5	÷ 5.5	17.0	11.	5.0	5.5
13	33.0	÷ 7.5	21.0	70.	19.	27.5
14	—	7.0	12.0	14.5	2.	8.5
15	16.0	5.5	—	—	—	11.
16	35.0	12.0	—	—	—	24.5
Genns.	18.0	3.5	15.0	25.0	7.0	13.5

Gaard omtrent ens fra Aar til andet. Baade i Gennemsnit og absolut som Helhed taget var 19¹³/₁₄ det bedste Svineaar. Det giver i Gennemsnit 25 Kr. pr. Td. Land i Overskud, men 4 af Gaardene naar betydelig højere op, en enkelt endog til 70 Kr. 19¹⁰/₁₁ og 19¹²/₁₃ var ogsaa gode Svineaar, 19¹¹/₁₂ det daarligste. Heller ikke 19¹⁴/₁₅, der indeholder de 8 første Krigsmaaneder, er gode, naar Svinene har skullet betale almindelig Handelspris for Korn, der i nogle Tilfælde gik helt op til 12 Øre pr. Pd. Ingen af disse Svinehold har givet Underskud i Gennemsnit for disse Aar, flere har endog haft en pæn Gevinst derved, og i Gennemsnit for alle Gaarde og alle 5 Aar har 13.5 Kr. pr. Td. Land været Overskuddet.

*

*

*

I Tabel 8 findes en samlet Oversigt over hele Husdyrholdet, gennemsnitlig taget for hver af de 5 Aar 19¹⁰/₁₅. Af denne Oversigt vil man bl. a. se:

Hestene.

Disse er gennemsnitlig fodret med 5616 F.-E. aarlig pr. Hest. Store Afvigelser herfra findes ikke. 1 Foderdag er gennemsnitlig betalt med 92 Øre; men medens man i 19¹⁰/₁₁ kunde fodre Hestene for 77.5 Øre om Dagen, er denne Udgift i 19¹⁴/₁₅ steget til 113 Øre, en Forøgelse i Foderudgiften af 35 Øre. — I Gennemsnit for alle modtagne F.-E. har Hestene betalt 5.90 Øre. Det sidste Aar har sat dette Tal stærkt op. For Gødningen har Hestene modtaget 26 Kr. aarlig pr. Hest.

Malkekøerne.

Mælkemængden er i Gennemsnit paa 6703 Pd. (2 af de største Besætninger er Jersey og enkelte andre Jersey findes ogsaa). I Gennemsnit for alle modtagne F.-E. — altsaa uden Hensyn til om det er Grovfoder eller indkøbt Kraftfoder — har Køerne betalt 5.74 Øre pr. Enhed, en Betaling, som ikke er meget forskellig i de 5 Aar. — Forbruget af F.-E. pr. Ko 5428, heraf udgør Kraftfoderet 1476 F.-E. eller 27 ⁰/₁₀₀. — For Gødningen har Køerne i Gennemsnit pr. Ko modtaget 44 Kr., i de første 3 Aar kun knap 40 Kr., i de to sidste derimod nogle og Halvtres.

Ungkvæg og Tyre.

Er gennemsnitlig fodrede med 6 F.-E. daglig eller ca. 2200 aarlig. Deres Gennemsnitsbetaling for alle F.-E. er 4.77 Øre og de har modtaget 16 Kr. for den producerede Gødning. En tilsvarende Stigning i Gødningsbetalingen, som var Tilfældet for Køerne, er ogsaa her at iagttage.

Svineholdet.

I Gennemsnit er Svinene, store og smaa, fodrede med 4 F.-E. om Dagen — 0.9 F.-E. Mælk, 2.6 F.-E. Korn og 0.5 F.-E. Grovfoder — der er betalt med 7.8

Tabel 8. Oversigt over Husdyrholdet. 19¹⁰/₁₅.

	Heste				Malkekøer				Ungkvæg og Tyre				Svin								
	F.-E. Hele Aaret Daglig	1 Foderdag kostede Øre	1 F.-E. betalt med Øre	Gødningssværdi Kr.	Pund Mælk	F.-E. Hele Aaret Daglig	1 Foderdag kostet Øre	1 F.-E. betalt med Øre	Gødningssværdi Kr.	F.-E. Hele Aaret Daglig	1 Foderdag kostet Øre	1 F.-E. betalt med Øre	Gødningssværdi Kr.								
19 ¹⁰ / ₁₁	5491	15.1	77.5	5.13	20.5	6502	5387	14.8	79.8	5.32	37.0	2253	6.3	26.3	4.17	15.5	1460	4.0	31.7	7.90	7.5
19 ¹¹ / ₁₂	5336	14.6	85.9	5.58	24.5	6422	5370	14.7	89.0	6.01	39.0	2256	6.1	27.0	4.44	15.0	1460	4.0	25.6	6.39	7.5
19 ¹² / ₁₃	5936	16.2	93.0	5.80	29.5	7040	5491	15.0	86.0	5.73	39.5	2225	6.0	29.0	4.67	14.5	1473	4.1	31.0	7.48	7.5
19 ¹³ / ₁₄	5872	16.2	92.0	5.66	29.0	7037	5585	15.2	89.2	5.85	54.0	2324	6.3	31.4	4.98	18.5	1460	4.0	34.9	8.73	7.5
19 ¹⁴ / ₁₅	5464	15.0	113.0	7.35	27.0	6515	5306	14.5	84.0	5.80	52.0	2121	5.8	32.5	5.60	18.0	1387	3.8	32.3	8.50	6.5
Genns....	5615	15.5	92.3	5.90	26.1	6703	5428	14.8	85.6	5.74	44.3	2236	6.0	29.2	4.77	16.2	1448	4.0	31.1	7.80	7.3

Øre pr. Enhed. Det er en ret høj Pris, at en F.-E. her er udnyttet i, betydelig højere end Kvæget er naaet op til at kunne give, men de salgbare Produkter, Mælk og Korn, udgør ca. $\frac{6}{7}$ af Foderet, og saafremt der skal være Forretning ved Svineholdet, maa disse Foderemner i Anskaffelsespris i hvert Fald ikke overstige Udnyttelsesprisen.

(Sluttet.)

Statskonsulenternes Indberetninger for Aaret 1915.

III.

Beretning fra Statskonsulent Th. J. Brask.

Var 1914 præget af den uden om os rasende Krigs Virkninger, kan det samme i endnu højere Grad siges om 1915, der for hele Aarets Vedkommende er forløbet under »Krigens Tegn«. Krigssituationens Indflydelse, der i 1914 kun var af forstyrrende Art, har i 1915 desuden givet sig Udslag i meget høje Priser baade paa de Varer, Mælkeribruget skulde købe, og navnlig paa, hvad der skulde sælges. Resultatet er, trods de mange Vanskeligheder af forskellig Art, et stort Nettoudbytte.

For mit Arbejdes Vedkommende har Krigens Indflydelse nærmest givet sig Udslag i lidt mindre Arbejde ude omkring paa Mejerierne, idet jeg ikke har været tilkaldt saa ofte som Tilfældet var under normale Forhold.

Jeg har i alt været paa Rejse i 202 Dage, der er anvendt til Besøg paa Mejerier og Udstillinger af forskellig Art samt til Møder, Bedømmelse af Mælkeriprodukter og Afholdelse af Foredrag.

I Aarets Løb har jeg aflagt 26 Mejeribesøg, der i de fleste Tilfælde har været foranlediget af tilstedeværende Smørfejl. Aarsagen til disse har som Regel uden større Vanskeligheder kunnet fjernes, omend der i visse Tilfælde har maattet foretages visse Nyanskaffel-

ser eller større Reparationer ved Mejeriets Materiel. Tit og ofte skyldes Fejlen tilfældige og forbigaaende Omstændigheder og lader sig ved omhyggelig og forstaaende Arbejde overvinde. Det gælder da især om at passe paa Syrningen. Selv om Aarsagen til Fejlen ikke alene maa søges her, kan en omhyggelig ledet Syrnning dog som Regel bevirke, at Fejlen ikke helt tager Overhaand.

En Del af Mejeribesøgene har været foranlediget af Planer om Nyanskaffelser, Indlæg af Kølemaskine, Nybygning eller Ombygning; men navnlig paa disse Omraader har mit Arbejde været præget af en vis Stilstand, idet Mejerierne under de herskende usikre Forhold er betænkelige ved at vove sig ret langt ud. Dels er Priserne jo meget høje saavel paa Byggematerialer som Maskiner, og dels næres der Betænkeligheder ved at paatage sig en større Gæld, der skal afdrages, naar den Tid kommer, da Fredens Sysler igen tages op; man kan jo ikke nu se, hvorvidt Mælkeribrug til den Tid vil være i Stand til at bære store Udgifter, og desuden er Pengene for Øjeblikket dyre, selv mod den gode Sikkerhed, et Mejeri kan yde. Der er dog i Aarets Løb udført nogle Ombygninger og installeret en Del Køleanlæg, og vi er nu heldigvis kommen dertil, at naar der er Tale om en Forbedring af Afkølingsforholdene, er der som Regel ingen, der taler om at bygge nyt Is-hus; men man sørger for at faa et godt Maskin-Køleanlæg.

Mund- og Klovesygen har øvet en stor og ubehagelig Indflydelse paa Mælkeridriften i mit Distrikt, idet den især har været meget udbredt paa Fyen og omliggende Øer. Det er vel Sygdommens hyppige Forekomst, der har bevirket, at der er givet Tilladelse til, at Mælken fra de angrebne Besætninger maa føres til Mejerierne uden at være pasteuriseret i Hjemmet. Naar det i de nye Bestemmelser hedder, at Mælken paa Mejeriet skal behandles efter den sunde Mælk, da er

dette baade formaalstjenlig og let gennemførlig; men naar det endvidere hedder, at den skal pasteuriseres, før den gaar i Centrifugen, da er Betimeligheden af denne Bestemmelse ikke saa lige til at forstaa for praktiske Mejerimænd.

Ifølge Udtalelser faldne ved Sammenkomster af Mejeribestyrere viser det sig desuden, at der hersker megen Vilkaarlighed med Hensyn til disse Bestemmelser Overholdelse, idet Tilsynet fordrer dem gennemført paa højst forskellig Maade. Nogle Steder pasteuriseres Mælken før Indvejningen, enten paa den Maade, at Spandene nedsænkes i kogende Vand — en meget sen og besværlig Arbejdsmaade — eller ogsaa ved at der ledes Damp direkte i Spandene. Denne sidste Fremgangsmaade giver forringet Smørudbytte, sandsynligvis paa Grund af, at Dampstraalen findeler Mælkens Fedtkugler saa meget, at Renskumningen lider derved. Endelig praktiseres Bestemmelserne mange Steder paa den Maade, at Mælken indvejes som sædvanlig, og Pasteuriseringen foregaar saa i Forvarmeren. Mange finder det noget urimeligt med den paabudte Pasteurisering før Centrifugeringen og mener, at naar Mælken i det hele taget maa føres til Mejeriet, forinden den pasteuriseres, kunde Pasteuriseringen uden Skade vente til Centrifugeringen har fundet Sted. Fløden skal jo alligevel pasteurises, før der laves Smør af den, og den skummede Mælk skal pasteuriseres, forinden den udleveres fra Mejeriet igen, desuden skal den i Centrifugen afsatte Slam brændes. Bestemmelserne kunde jo indskærpe, at al Fløde og skummet Mælk, der stammer fra den smittede Sødme, skal pasteuriseres, selv om den skal bruges til Ostelavning.

Forøvrigt er det navnlig Ostelavningen, som lider under den syge Mælk, der har foraarsaget følelige Tab for mange Mejerier. Selv om det kan lade sig gøre at lave Ost af pasteuriset Mælk, saa maa man huske paa, at en Betingelse for et godt Resultat er, at Mælken er

ensartet opvarmet til en ikke for høj Varmegrad, og navnlig naar Opvarmningen er foregaaet hjemme hos Leverandørerne, vil dette Forhold ikke være taget i Betragtning, saa meget mindre som Veterinærpolitiet kræver Mælken opvarmet saa højt, at Ostelavningen vanskeliggøres.

Det er iøvrigt min Opfattelse, at Mejerierne i det forløbne Aar har klaret forskellige Vanskeligheder paa en god Maade, og der har dog været nok til at gribe forstyrrende ind. F. Eks. har saavel Bestyrere som Undermejerister jo maattet afgive deres Kontingent til Sikringsstyrken. I det forløbne Aar, da der har været indkaldt af de ældre Aargange, har forholdsvis mange Mejerister midlertidig maattet undvære deres Bestyrer; men da vi har en stor Stab af veluddannede unge Mejerister, har der ikke været Mangel paa gode Vakarer.

Ved den jyske Mejeriudstilling i Kolding var jeg Medlem af Ordningsudvalget, og som Dommer har jeg været tilstede ved de 2 store provinsielle Udstillinger i København og Odense, 32 Bøtteudstillinger i Amtskredsene, 9 Udstillinger ved Forsøgslaboratoriet og 1 Forsøgsosteutstilling i Roskilde. Desuden har jeg 25 Gange deltaget i Holdbarhedsbedømmelse hos Maypole Dairy Co., 2 Gange hos Smørpakkeriet i Esbjerg og 1 Gang hos Hr. *M. v. d. Lieth* i Odense.

Smørkvaliteten har Aaret igennem været jævn god til Trods for, at Efterspørgslen efter Smør har været saadan, at der ikke er stillet strænge Krav med Hensyn til Godheden fra Handelsstand og Forbrugere. Mest bemærkelsesværdig har Smørrets Konsistens været, idet denne i Vintertiden har været meget fast og sprød, saa man har savnet den Smidighed og voksagtige Beskaffenhed, der har været almindelig baade Sommer og Vinter tidligere. Aarsagen, antager jeg, maa man søge deri, at Kraftfoderet har været af en anden Sammensætning end i Fredens Dage, og maaske tildels deri, at der ikke

er anvendt saa meget af det. Smørfedt er saa af en anden mere tungtsmeltende Beskaffenhed, der bevirker, at Smørret bliver fastere og bør behandles ved højere Temperaturer.

Kvaliteten af den Ost, der er gaaet i Handelen, har til Tider været meget sløj; idet Efterspørgsel og Priser har været saaledes, at Mejerierne ikke har kunnet holde igen, men har ladet Osten gaa i Handelen i grøn og ofte vallefyldt Tilstand. Der har været meget stærk Efterspørgsel efter Ost fra Udlandet til store Priser, og som Følge deraf har vi haft en ret stor Eksport. For at skaffe mere rimelige Priser paa Hjemmemarkedet, kom der sidst paa Sommeren Forbud mod Udførsel af 75 % af Produktionen. Dette Forbud ændredes senere til at omfatte 85 %, og Udførsel af magre Ostesorter blev helt forbudt. Hvilke Virkninger denne Regulering af Udførslen har haft, er det vel vanskeligt at se, og i hvert Fald er Prisen paa den Ost, der forbruges herhjemme, ikke bleven lav. De gældende Bestemmelser har imidlertid foraarsaget, at der er skabt en ny Handelsvare i Mælkeribruget, idet de Mejerier, der ikke sælger Ost til Eksport, kan sælge Eksportretten, der er betalt med høje Priser, f. Eks. 50—60 Øre pr. kg.

I Anledning af ovennævnte Ordning af Osteeksporten er det paalagt Mejerierne at føre nøje Regnskab med Osteproduktionen, og en Del af Kontrollen hermed skal ifølge Landbrugsministeriets Bestemmelser føres af Mejerikonsulenterne. Da vi imidlertid ikke skal føre Kontrol med mindre vi i anden Anledning kommer paa et Mejeri, har denne Ordning ikke forøget Rejsernes Antal. Man kunde derimod tænke sig, at den har virket til den anden Side, idet Mejeriet ved at undlade at tilkalde Mejerikonsulenten slipper for dennes Kontrol.

Af Foredrag har jeg i Aarets Løb holdt 11 om forskellige Mejerispørgsmaal. Ved den 20. fyenske Mejeriudstilling talte jeg om Smørudstillingen, og ved Under-

visningsmødet for Mejerister paa Ladelund talte jeg om Kærning. De øvrige Foredrag er holdt ved mindre Møder, Bøtteudstillinger eller Mejeri-Generalforsamlinger.

Jeg har deltaget i en Del Udvalgsmøder angaaende den 21. jydsk Mejeriudstilling samt en Del Møder i de forskellige Landbo- og Mejeriorganisationer. Med Landbrugsministeriets Tilladelse deltog jeg i det af Foreningen af danske Landbrugskandidater arrangerede Kursus i alm. Økonomi paa Landbohøjskolen sidst i September. Ved Eksamen for Mejerister paa Dalum og Ladelund var jeg tilstede som Censor.

Af skriftlige Arbejder har jeg foruden den almindelige Korrespondance udarbejdet Kataloget over den 21. jydsk Mejeriudstilling samt Beretning om samme. Til forskellige Ugeblade har jeg skrevet Artikler af fagligt Indhold.

Beretning fra Statskonsulent A. P. Hansen.

Ligesom tidligere Aar har min Virksomhed i 1915 væsentlig været delt mellem Mejeribesøg, Udstillinger og Foredrag, til hvilke der paa forskellig Maade har knyttet sig et betydeligt Hjemmearbejde. Jeg har været paa Rejse i 238 Dage. Enkelte Rejser er foretaget paa eget Initiativ, men langt de fleste er sket efter Anmodning udefra.

Mejerierne har 66 Gange anmodet mig om at komme tilstede, dels for at give Vejledning med Hensyn til Produktionen og at hjælpe Smørfejl, dels for at være raadgivende ved Ombygning eller Forandring af Maskininstallationen ved ældre Mejerier samt ved Opførelse og Montering af ny Mejerier. Besørgelsen heraf har medført 119 Rejsedage foruden et ret stort Hjemmearbejde, anvendt paa Udarbejdelse og Gennemsyn af Projekter, Beskrivelser o. lign.

Udstillingerne har beslaglagt 74 Dage fordelt

paa 48 Udstillinger, hvoraf 10 paa Forsøgslaboratoriet, 3 provinsielle Udstillinger og Resten Bøtteudstillinger, til disse sidste har jeg endvidere nogle Gange været forhindret fra at være tilstede, foranlediget ved Tilkaldelse fra Mejerier angaaende Smørfejl.

Møder o. lign. Jeg har deltaget i 18 Møder af faglig Art, herunder Udvalgs møder, Delegeret møder o. lign. Endvidere har jeg været Censor ved Eksamen paa Dalum Mælkeriskole og paa Den Classenske Agerbrugsskole paa Næsgaard.

Foredrag. Af saadanne har jeg i Aarets Løb holdt 28, væsentlig omhandlende faglige Emner, som: Mejeridrift i al Almindelighed, Afregning, Ombygning, Afkølingsforhold og Syrning af Skummetmælk, Arbejdet i Mejerierne o. lign. De fleste af Foredragene er holdt for Mejerister eller Andelshavere, men en Del er efter Anmodning af Forsvarsministerens Udvalg afholdt for Mandskab af den indkaldte Sikringsstyrke, og Emnet for disse Foredrag har været Rejseindtryk fra Udlandet, illustreret gennem Lysbilleder.

Hjemmearbejdet har som anført været betydelig, og saavel skriftlig som mundtlig, baade direkte og pr. Telefon, har jeg besvaret en Mængde Henvendelser, omhandlende Spørgsmaal af forskellig Art indenfor Virksomhedens Omraade.

Mælkeribruget har i det forløbne Aar paa forskellig Maade været paavirket af Krigsforholdene i Europa, idet de ved disse fremkaldte høje Priser paa Korn, Foderstoffer og dyriske Produkter har haft til Følge, at saavel Produktionen af Mælken, som dens Oparbejdning i 1915 afviger ret væsentligt fra, hvad der ellers er normalt for dansk Mejeridrift.

De høje Kvæg- og Foderpriser, i Forbindelse med nogen Knaphed i Mængden af hjemmeavlet Foder i 1914, medførte en Reduktion af Besætningerne, som, samtidig med en mindre stærk Fodring paa Stald og Græsknaphed i Forsommeren 1915, bevirkede en ret

betydelig Nedgang i Mejeriernes Mælkemængde, hvorpaa den senere særdeles gode Eftergræsning ikke helt har kunnet raade Bod, hvorfor Produktionen i det hele har været mindre. Til Gengæld har saavel Forbruget som Priserne stillet sig gunstig. Smørprisen har ligget 65—70 Øre (eller omkring 31 %) højere end normalt, og for Ostens Vedkommende er Stigningen endnu meget større, endog helt op til 100 % for de magre Kvaliteter. Mod Slutningen af Aaret 1915 er Smørpriserne dog atter nede paa samme Højde som Aaret forud, medens Foderstofpriserne er væsentlig højere, saa Fortjenesten paa selve Smørproduktionen er paa dette Tidspunkt næppe stor, hvorimod Ostproduktionen stadig er meget lønnede.

Kvaliteten af Mejeriprodukterne har gennemgaaende været ret normal, det kniber dog jævnt hen for mange af de private Mejerier med at holde Smørkvaliteten; i tidligere Beretninger er flere Aarsager hertil paapegede, saa de skal ikke atter gentages, men det kan bemærkes, at det ikke sjældent viser sig, at det er de samme Mejerier, der ved Laboratoriets Udstillinger kommer igen, blandt dem med mindre god Kvalitet. Det stærke Begær efter Ost har ogsaa til Tider affødt mindre heldige Produktioner, som burde være undgaaet. Det danske Mejeribrug bør ikke fravige sin gamle, prøvede Praksis, altid at stræbe efter de bedst mulige Produkter, thi det er og bliver en Grundbetingelse for, at denne vigtige Landbrugsvirksomhed kan trives vel i det lange Løb, og det er ikke tilraadeligt at forlade denne solide Basis gennem altfor store Svinkeærinder efter en øjeblikkelig Profit.

Hvad Mejeriernes øvrige Forhold angaar, kan nævnes, at Afregningsspørgsmaalet stadig skrider fremad mod sin Løsning, omend for langsomt; der er visse Egne her i Distriktet, hvor over 30 % af Mejerierne endnu afregner paa et Grundlag, der er uretfærdigt

overfor den fede Mælk, saa fortsat Bestræbelse er nødvendig for at rette paa dette Forhold.

Ombygning af Mejerier har fundet Sted i lignende Omfang som tidligere, skønt det nu er en Del dyrere at bygge og installere, men for mange er det en Nødvendighed, da Driftens Økonomi lider under de gamle Forhold. Deling af Mejerier har ogsaa fundet Sted i Aarets Løb, hvilket naturligvis er en daarlig økonomisk Operation, der maa beklages.

Syrning af Skummetmælk til Foderbrug har ikke i Aarets Løb funden videre Tilslutning her i Distriktet, men Tanken har dog gentagende været fremme til Behandling, saa Interessen er der, og det ser nu ud til, at Planer herom adskillige Steder vil blive realiseret, og med Erfaringerne fra Jylland for Øje synes dette ogsaa at burde ske.

De høje Kulpriser, som nu tynger Budgetterne stærkere end ellers, har foranlediget enkelte Mejerier til at indlægge Elektricitet som Hjælpedrivkraft, og et af disse hævder, at der er opnaaet en ikke ringe Besparelse derved. Uden nærmere at ville gaa ind paa de Betragtninger, der i den Anledning kan gøres gældende, skal jeg dog bemærke, at det paagældende Mejeri har en meget betydelig Ostelavning, hvilket medfører, at en stor Del af Mælken ikke skal pasteuriseres, men kun opvarmes til Skumningstemperatur, og der er da maaske en Mulighed for et Overskud af Spilledamp paa et eller andet Tidspunkt under Driften, og i saa Fald kan der mulig opnaas en Besparelse ved at lade enkelte Arbejder udføre af en Elektromotor, det vil imidlertid afhænge af den Pris, hvortil Elektriciteten kan købes.

For Mejerier uden Ostelavning vil der ikke kunne opnaas nogen Besparelse i Brændselsudgifter ved at købe Elektricitet til Drivkraft, thi Mejeriets Brændselsudgifter er ikke bestemte af det Arbejde, som skal udføres, men derimod af den Mælkemængde, der i en vis

Tid skal pasteuriseres, og naar Mejeriets Dampanlæg er saaledes installeret — og det bør det altid være — at der aldrig under normal Drift gaar Damp eller varmt Vand til Spilde, saa kan Mejeriet ikke faa billigere Drivkraft end Dampmaskinen og vil næppe kunne forbedre sin Kuløkonomi ved at købe Elektricitet til Drivkraft; thi ogsaa Prisen paa den vil være i nogen Maade afhængig af Priserne paa Brændsel.
